

ZGODBE DREVES, KI NISO LE ZA LES

Urbana drevesa v občini Šoštanj

POT DREVES, KI NISO LE ZA LES

1
Topolišča,
zdraviliški park

2
dvorec Gütenbuchel,
Ravne

Šoštanj

Krožna pot v mestu Šoštanj je dolga približno 4 km. Prehodiš jo lahko v 45 minutah. Prav toliko časa boš porabil za sprehod do dvorca Gütenbuchel v Ravnah, za pot do Topolišice pa si vzemi približno eno uro.

lipa

1

magnolija

2

ginko

3

pahljačasti javor

4

rdečelistni hrast

5

vrba žalujka

6

platana

7

japonska češnja

8

divji kostanj

9

robinja

10

laški topol

11

ostrolistni javor

12

tulipanovec

13

ostrolistni kroglasti javor

14

Pričujoča knjižica je nastala na podlagi istoimenske izvirne publikacije in ideje Kulturno-okoljskega društva Paz!park, Ljubljana

PAZ!PARK

Besedilo: Verona Hajnrihar

Fotografije: Verona Hajnrihar, Aleksander Kavčnik, Linda Sušec, Lucija Oblak Pečovnik, Klavdijo Sabolčec, Ljudska univerza Velenje in Muzej Velenje

Sodelovanje pri določitvi drevesnih vrst:

Nataša Dolejši

Grafični prikaz obrezovanja drevja: Tanja Štajdohar

Priprava za tisk: Barbara Drev, Muzej Velenje

Tisk financirala: Občina Šoštanj

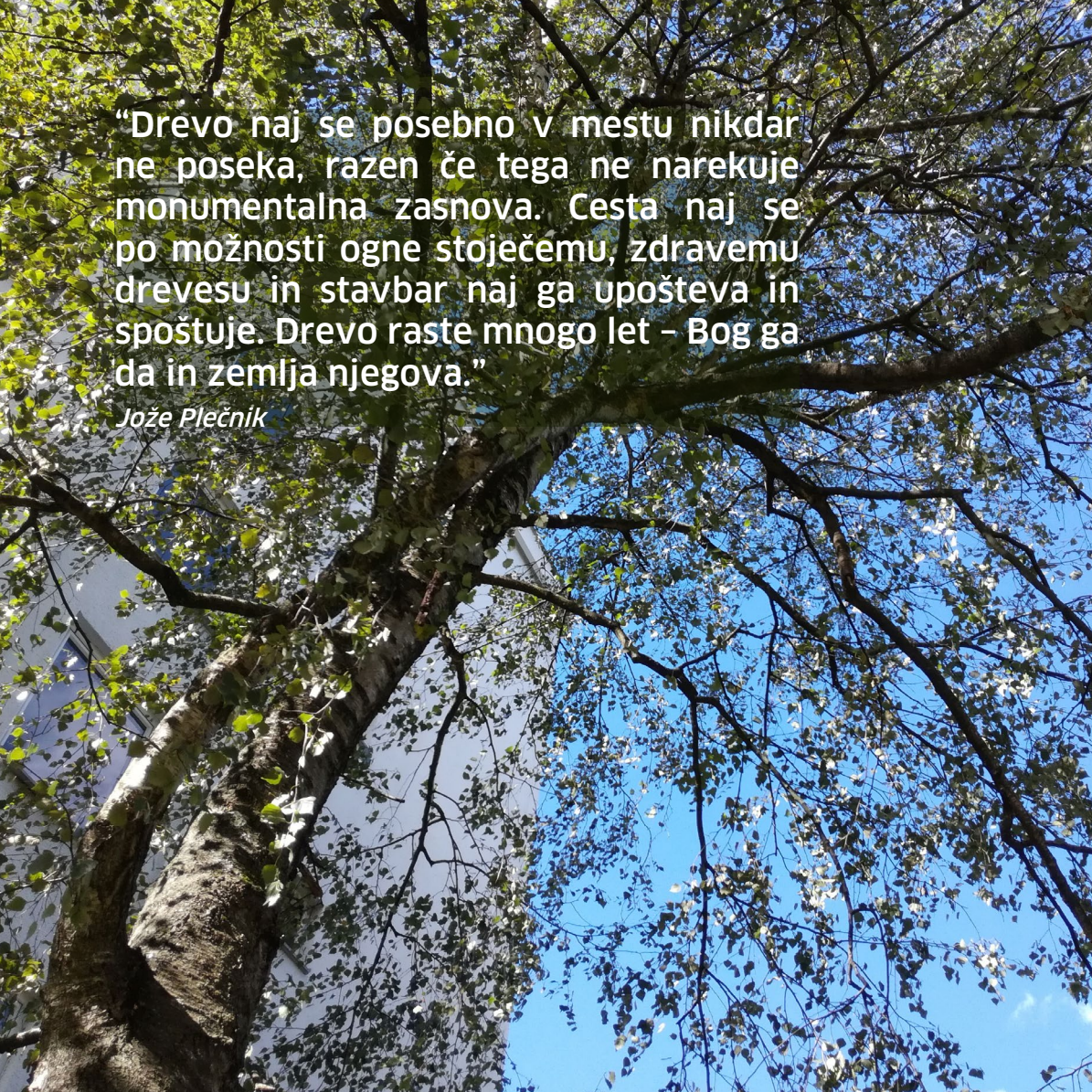
Pregled vsebine: več krajinskih arhitektov

2018, april – mesec krajinske arhitekture

Knjižica je v nakladi 200 izvodov izšla ob postavitvi istoimenske razstave na Trgu svobode v Šoštanju

Naslovnica: vrt Vile Mayer, Šoštanj
ostrolistni javor – *Acer platanoides*
(obseg debla: 173 cm)

12

“Drevo naj se posebno v mestu nikdar ne poseka, razen če tega ne narekuje monumentalna zasnova. Cesta naj se po možnosti ogne stoječemu, zdravemu drevesu in stavbar naj ga upošteva in spoštuje. Drevo raste mnogo let – Bog ga da in zemlja njegova.”

Jože Plečnik

ZGODBE DREVES, KI NISO LE ZA LES

Mesta so danes vse bolj grajena in vse manj zelena. Rastejo novi in novi objekti, pri obnovi starih se gradijo prizidki, širijo se ceste in asfaltirajo se parkirišča. Vse to posega v prostor zelenic in mnogokrat se zaradi gradnje poseka drevo. Zato so redka stara mogočna drevesa, ki so vse to preživela, v mestu še toliko bolj dragocena.

Drevesa nam v mestu ponujajo senco, preprečujejo neželene poglede, nas razveseljujejo in s cvetočimi krošnjami poživijo ambient, z zelenjem mehčajo grajene strukture, s koreninami pa preprečujejo plazenje brežin. Izboljšujejo klimatske razmere in preprečujejo onesnaženost zraka. Eno samo odraslo drevo lahko po navedbah Darje Matjašec absorbira do 26.000 litrov vode in s tem pomembno razbremenjuje komunalni sistem. Drevesa so habitat številnih živalskih vrst in so za človeka zdravilna, saj zmanjšujejo stres ter krvni tlak, srčno-žilna in astmatska obolenja. Življenje je v zelenem okolju na splošno prijetnejše.

A so pogoji za rast še preživelih mestnih dreves izjemno neugodni. Rastišča so majhna, največkrat asfaltirana do samega debla, tlak ne prepušča zraka in vode. In mnoga drevesa propadajo zaradi nestrokovnega obrezovanja krošenj. Ko jih bo enkrat potrebno odstraniti, ali bomo sploh še imeli možnost posaditi nova? V mestu je danes mnogo težje vzgojiti mogočno drevo, kot pa zgraditi visoko hišo.

Pri fotografiranju šoštanjskih dreves smo poleg obglavljenih krošenj in utesnjenih ambientov imeli težave tudi z natrpanimi avtomobili v neposredni bližini drevja, s pografitiranimi debli, električnimi kabli in izpostavljenimi toplovodnimi cevmi.

In ravno v Šoštanju so zaradi težke industrije mestna drevesa še toliko bolj pomembna.

Ne dovolimo, da bi mogočna bitja, ki z nami živijo že 100 in več let, izginila!

Verona Hajnrihar, krajinska arhitektka

Lokacija: Zdraviliški park Topolšica

Vrsta: lipa - *Tilia platyphyllos*

Obseg debla: najdebelejša 287 cm

LIPA je košato drevo, ki ga pri nas največkrat srečamo na dvoriščih kmetij, ob gostiščih, na vaških trgih in sredi polj, kjer je bila ob vročih poletjih njena gosta senca še kako dobrodošla. Lipo pogosto srečamo tudi v parkovnih zasnovah. Zraste do 40 metrov visoko in na prostem razvije bujno krošnjo, ki ima tudi protihrupno funkcijo. Dočaka starost 500 let, njeni listi pa so nepravilne srčaste oblike. Lipa je pogosta po vsej Sloveniji.

Opis stanja: Pomemben element zdraviliškega parka v Topolšici, kjer so sicer med drugim posajeni tudi bori, divji kostanji, bukve in jelše, je lipov drevored. Park je nastal v 90. letih 19. stoletja in je danes zavarovan kot kulturna dediščina. V letu 2013 je s projektom Modni velikani v pletenine oblečena drevesa poudarila Ljudska univerza Velenje, ki je med drugim s tem želela opozoriti na pomembnost ohranjanja narave. Žal pa so mnoga drevesa v drevoredu poškodovana zaradi nestrokovnega obrezovanja in celo popolnoma obglavljena.

Čudovit lipov drevored je krasil tudi šoštanjsko avtobusno postajo, a je bil zaradi širitve prometne infrastrukture pred približno desetletjem odstranjen. Ob izgradnji nove postaje se predvideva nova zasaditev dela drevoreda, a bo ob tem potrebno zagotoviti tudi pogoje za njegovo rast.

Lokacija: park dvorca Gütenbuchel, Ravne

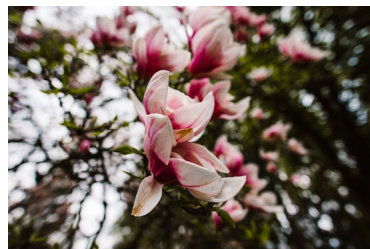

Vrsta: magnolija – *Magnolia x soulangeana*

Obseg debla: 192 in 194 cm

MAGNOLIJA je osupljivo starodavno drevo ali grm, ki s svojimi velikimi cvetovi čudovito poživi pomlad. Ima koničaste, nebleščeče, temno-zelene liste, dolge od 10 do 18 cm. Nekateri sorte zrastejo več kot 10 metrov visoko. Imajo pa plitve korenine, ki jih lahko hitro poškodujemo.

Opis stanja: Kulturni spomenik dvorec Gütenbuchel z vrtom je znan od 16. stoletja naprej. Današnje podobo je dobil v lasti družine Woschnagg leta 1931. Park je bil celovito urejen po zasnovi tovarnarjeve žene Marianne Woschnagg, diplomantke dunajske visoke umetnostne šole, ki je po vzoru avstrijskega oblikovanja vrtov zamislila tudi v z gozdom obdan vrt vile Široko v Šoštanju. Park Gütenbuchel vključuje uveljavljene zgodovinske principe vrtnega oblikovanja. Značilni sta terasasta in osna vrtna zasnova po vzoru renesanse s številno ohranjeno opremo različnih zgodovinskih slogov. Vrt danes na žalost ni vzdrževan, kljub temu pa še vedno ponuja prečudovite prizore, ki v vsej svoji veličini zasijejo ob priložnostnih dogodkih, ki jih od leta 2015 tu prireja šoštanjka arhitektka Mateja Kumer.

Priporočena literatura o drevesih: Po zgodovinskih parkih in vrtovih Slovenije, 2009

Lokacija: Trg svobode, Šoštanj

Vrsta: ginko – *Ginkgo biloba*

Obseg debla: debelejši 252 cm

GINKO je živ fosil, ki prihaja iz Kitajske. Zaradi zdravilne in estetske vrednosti ter odpornosti na onesnažen zrak ga pogosto srečamo v mestih in v parkih. Je najstarejša še živeča vrsta na planetu, stara preko 200 milijonov let. Čeprav spada med iglavce, ima edinstvene pahljačaste liste, na ženskih rastlinah pa zrastejo zanimivi nagubani plodovi neprijetnega vonja.

Opis stanja: Do nedavnega je bil Trg svobode parkirišče, po prenovi leta 2015 pa je ginko na njem dobil mesto osrednjega drevesa. Pravzaprav tu raste dva ginka. Zaenkrat sta v dobrem stanju, čeprav je bil zaradi gradbenih del verjetno delno poškodovan koreninski sistem, zaradi omejenega rastišča pa tudi njegovi rastni pogoji niso optimalni.

Priporočena literatura o drevesih:
Drevesa, O. Johnson, D. More

Lokacija: Trg bratov Mravljakov
in Aškerčeva cesta, Šoštanj

Vrsta: - ostrolistni kroglasti javor - *Acer platanoides*
'globosum'
 - pahljačasti javor - *Acer palmatum*

Obseg debla: 58 in 61 cm

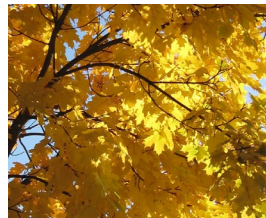
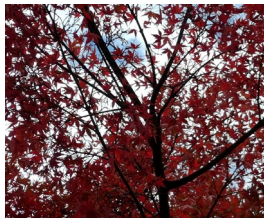
JAVOR je rod dreves ali grmičevja, ki uspeva v globoki in sveži zemlji. Lahko zraste do 30 metrov visoko, vendar se zaradi pomanjkanja prostora v mestih v zadnjem času sadijo predvsem nižje sorte. Cveti neizrazito, vendar vsi javorji odlično medijo. Njegovi listi so pogosto podobni plataninim in imajo značilne krilate plodove. Javor ni občutljiv na sol, zato ga pogosto srečamo ob cestah.

Opis stanja: Mogočen ostrolistni javor je posajen ob vhodu v Vilo Mayer (naslovnica).

Na Trgu bratov Mravljakov rastejo štirje nizkorasli javorji, nasproti trafike pa stoji še en osamljen kroglast ostrolistni javor. Vsi so listopadna drevesa, ki se jeseni obarvajo živo rumeno.

Osamljen nizkorasli pahljačasti javor pa srečamo na Aškerčevi cesti. Njegovi listi so manjši, med ostro zašiljenimi krpami pa so globoke zareze. Jeseni se obarvajo izrazito rdeče.

Tudi nizkoraslim javorjem je v mestu namenjenega premalo prostora za rast. Te pogosto uporabljene sorte ne dajejo veliko sence, poleg tega tudi njihova funkcija ozelenitve in mehčanja ulic ni tako izrazita.

Lokacija: Levstikova cesta, Šoštanj

5

Vrsta: rdečelistni hrast - *Quercus rubra*

Obseg debla: 193 in 203 cm

HRAST doseže starost tudi do 1000 let. Je mogočno drevo, katerega krošnja simbolizira veličastno moč, želod plodnost, globoke korenine pa stabilnost in neomajnost. Hrast je bil od nekdanj simbol moči. Je četrta najpogostejša drevesna vrsta v slovenskih gozdovih. Zraste od 20 do 25 metrov, dob celo preko 40 metrov v višino. Deblo sega visoko v krošnjo. Plodovi, želodi, zrastejo v čašasti skodelici in vsak do njih praviloma vsebuje po eno seme.

Opis stanja: V urbanih predelih Šoštanja, zanimivo, hrasta ne srečamo pogosto. Dva mogočna rdečelistna hrasta (*Quercus rubra*) stojita pod grajskim gričem na Levstikovi cesti, vrt Vile Mayer pa krasita dva odrasla doba (*Quercus robur*).

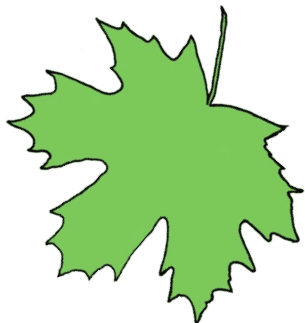

Ta drevesa so v dokaj dobrem stanju, vendar niso bila redno vzdrževana, v preteklosti pa tudi nepravilno obrezana. Odstraniti bi bilo potrebno suhe veje ter mestoma razredčiti krošnje, vsekakor pa ohraniti vsa štiri drevesa, ki z nami v Šoštanju živijo že vrsto desetletij.

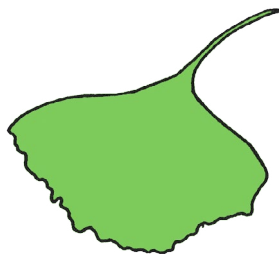
Priporočena literatura o drevesih: Katero drevo je to?, M. in R. Spohn

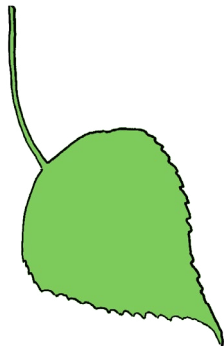
Ali uganeš, kakšne liste ima posamezno drevo?
Poveži imena dreves z narisanimi listi.

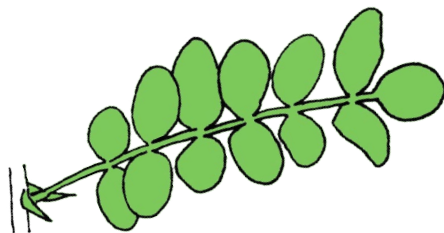
TULIPANOVEC

LIPA

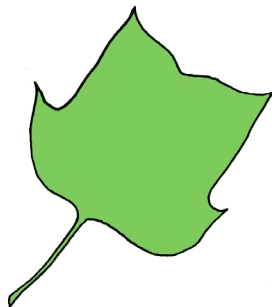

GINKO

HRAST (DOB)

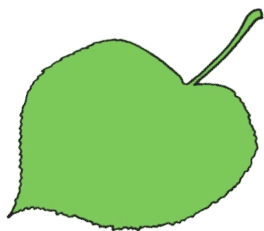
OSTROLISTNI
JAVOR

TOPOL

DIVJI KOSTANJ

ROBINJA

Lokacija: Kajuhov park, Šoštanj

Vrsta: vrba žalujka – *Salix babylonica*

Obseg debla: najdebelejša 326 cm

VRBA ŽALUJKA je mogočno drevo tako v višino kot v širino. Prav tako bujen pa je tudi koreninski sistem. V Evropo so jo prinesli pred več kot 200 leti. Vrba potrebuje veliko vlage, zato dobro uspeva v bližini vode. Svoje ime naj bi dobila po elegantnih visečih vejah, ki med zibanjem in trepetanjem v vetru dajejo vtis, kot da drevo joče.

Opis stanja: Ob mostu na poti v Kajuhov park rastejo tri mogočne vrbe žalujke, ki so si svoj prostor izborile nad reko Pako. Objemajo in poudarjajo značilen izbočen šoštanjski most. Drevesa sicer delujejo vitalno, vendar so bila, tako kot mnoga druga, v preteklosti žal deležna agresivnega obrezovanja.

Naloga: Polistaj po knjižici in ugotovi, katero drevo ima najdebelejše deblo. Na sprehodu po mestu opazuj, če kje stoji drevo, katerega deblo bi bilo lahko še obsežnejše.

Lokacija: Kajuhov Park, Šoštanj

7

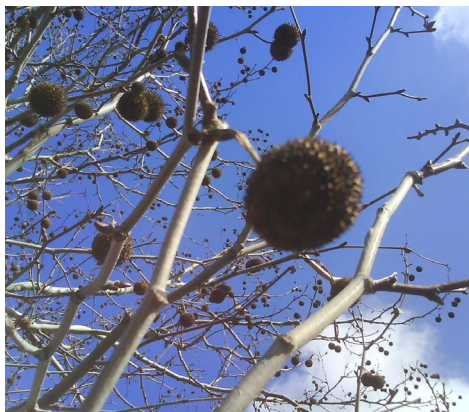
Vrsta: javorolistna platana – *Platanus x hispanica*

Obseg debla: najdebelejša 298 cm

PLATANA je mogočno, hitro rastoče drevo, visoko do 40 metrov, z izjemno košato krošnjo in močnim deblom, ki je v starosti praviloma izvotljeno. Prepoznamo jo po visečih cofkastih plodovih in svojevrstnem lubju, ki se zaradi debelitve debla lušči v nepravilnih krpah.

Opis stanja: Od Kajuhovega mosta v parku in ob reki Paki proti mostu Trga Jožeta Lampreta raste 28 mogočnih platan, ki so dodana vrednost zelenici s klopmi in pešpoti skozi mestno središče. Pogled zmotijo vizualno izpostavljene cevi toplovoda nad reko in parkirani avtomobili v bližini. Žal so nekatere veje tudi pri platanah nestrokovno porezane.

Naloga: Sprehodi se po mestu in opazuj košate krošnje. Spomni se, da je pri drevesih razpon krošnje enak razvejanosti koreninskega sistema. Preveri, koliko dreves v mestu raste na dovolj veliki zelenici.

Lokacija: Trg Jožeta Lampreta, Šoštanj

Vrsta: japonska češnja – *Prunus serrulata*

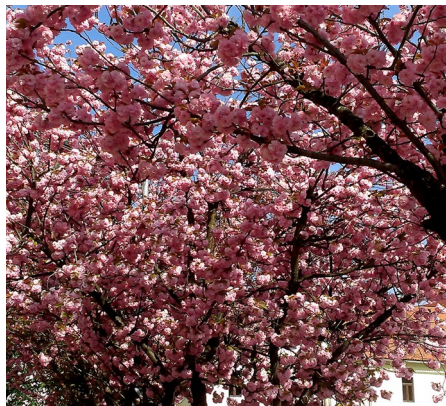
Obseg debla: najdebelejša 207 cm

JAPONSKA ČEŠNJA je nižje drevo, ki doseže približno 8 metrov višine. Japonci jo gojijo že več kot 2.000 let. Podolgovati koničasti listi so najprej rdečkasti, kasneje pa zeleni. Tudi lubje je rdečkaste barve. Sadimo jo predvsem zaradi bujnega polnjenega cvetja, ki obda krošnjo v drugi polovici pomladi.

Opis stanja: Linijo ob lekarni in Zdravstveni postaji Šoštanj spomladi okraši bujno cvetenje šestih rožnatih japonskih češenj. Drevesa so z izjemo nekaj nestrokovnih rezov krošenj in kljub izjemno majhnemu rastišču, ki je delno umeščeno v pločnik, delno pa na parkirne površine, v dokaj dobrem stanju.

V neposredni bližini tega drevo-reda stoji rojstna hiša partizanskega pesnika Karla Destovnika – Kajuha, ki je motiv cvetočih češenj uporabil tudi v svoji poeziji: »Samo en cvet, en češnjev cvet...«.

Priporočena literatura o drevesih za otroke: Drevo ima srce, Silverstein Shel

Lokacija: dvorišče gostišča Kajuh, Šoštanj

9

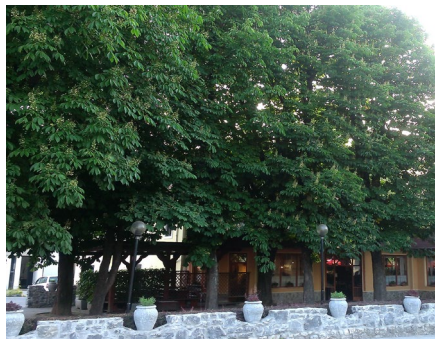
Vrsta: divji kostanj – *Aesculus hippocastanum*

Obseg debla: 209 cm

DIVJI KOSTANJ izvira iz Balkana, a je danes razširjen po vsej Evropi. Zraste do višine 30 metrov. Ima velike nasproti ležeče dlanasto razporejene liste, razkošne cvetove in značilne rjave plodove, ki zrastejo v mehki zeleni ježici. Je eno najzanimivejših in najbolj prepoznavnih dreves pri nas. Priljubljeno je v drevoredih, parkih, na gostilniških dvoriščih in na ulicah ter tudi kot obhišno drevo. Kostanjeva drevesa nudijo obilo sence v vročih poletnih dneh, čistijo zrak in varujejo pred vetrom. Cenjena so tudi kot zdravilna rastlina.

Opis stanja: Dvorišče gostilne Kajuh je zasajeno z devetimi močnimi divjimi kostanji, ki pa so bili v preteklih letih obglavljeni in neustrezno obrezani. Prostor pod kostanji je bil nekoč priljubljeno zbirališče Šoštanjčanov, danes pa mu poleg neustrežno obrezanih dreves manjka tudi oprema za druženje in prireditve. V letu 2008 je Krajevna skupnost Šoštanj po mnogih letih tukaj organizirala družabni večer z imenom „Druženje pod kostanji“, ki so se ga udeležili številni navdušeni obiskovalci.

Zanimivo: divji kostanj rečemo tisti vrsti kostanja, ki raste v mestnem okolju, domač pa tisti, ki jo srečamo v gozdu.

Lokacija: Mestna kavarna Šoštanj

10

Vrsta: robinja – *Robinia pseudoacacia*

Obseg debla: več kot 300 cm (ocena)

ROBINJA izvira iz Amerike in zraste do 25 metrov visoko. Listi so svetlo zeleni in pernato deljeni na 7-23 manjših lističev z gladkim robom. Na bazi peclja poganjata iz veje po dva trna, ki sta v bistvu preobražena prilista. Dobro prenaša onesnažen zrak in je nezahtevno drevo za ekstremna rastišča.

Opis stanja: V grajeni strukturi prometnih vozlišč avtobusne postaje, železniških tirov in Kajuhove ceste drevo v času vegetacije sicer deluje mogočno, s svojim zelenjem ulico zmehča in gostom kavarniškega vrta poleti nudi senco, a je v resnici drevo žal močno poškodovano. Pri obrezovanju so bile požagane vse močnejše veje, iz katerih so odgnali šopi tankega šibja. Robinja propada, vendar obstoječa lokacija mogočno drevo vsekakor potrebuje.

Priporočena literatura o drevesih: Drevesa in grmi, vodnik po naravi, 2005

Lokacija: pot ob Družmirkem jezeru, Šoštanj

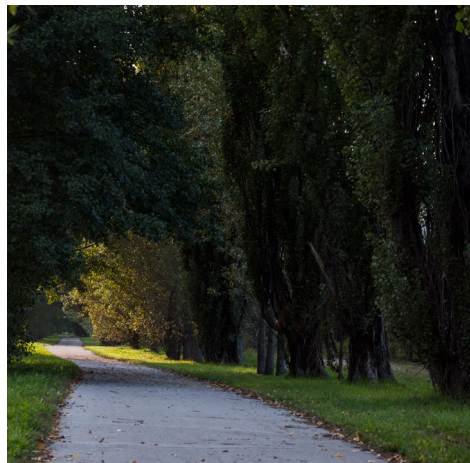
11

Vrsta: laški topol – *Populus nigra* 'Italica'

Obseg debla: 281 cm

LAŠKI TOPOL je listopadno in v višino hitro rastoče ozko pokončno drevo. Doseže prek 30 metrov. Gre za gojeno obliko črnega topola, ki je bila znana že v srednjem veku. Ima gladke dolgo priostrene rombasto liste z dolgimi peclji. Ugaja mu vlažna zemlja, njegov koreninski sistem pa je razvejan. Zelo dobro se obnese pri čiščenju onesnaženega zraka, predvsem absorbira veliko dušika.

Opis stanja: Topolov drevo ved najdemo ob peš in kolesarski povezavi mimo Družmirskega jezera, dva odrasla visokorasla topola pa stojita tudi na Trgu svobode. Njuna vrhova sta bila pri zadnji prenovi trga žal odstranjena.

*Priporočena literatura o drevesih:
Domača drevesa in grmi, J.-D. Godet*

Lokacija: vrt Vile Mayer, Šoštanj

13

Vrsta: tulipanovec – *Liriodendron tulipifera*

Obseg debla: 264 cm

TULIPANOVEC je zelo hitro rastoče drevo, ki izvira iz severne Amerike in zraste do 35 metrov visoko. Ima štirikrpe liste, ki so na zgornji strani svetlo zeleni, na spodnji pa modrikaste barve. Ime je dobil po cvetovih, ki spominjajo na cvetove tulipana. Drevo zacveti šele pri starosti od 15 do 20 let. Iz cveta se razvije storžu podoben plod.

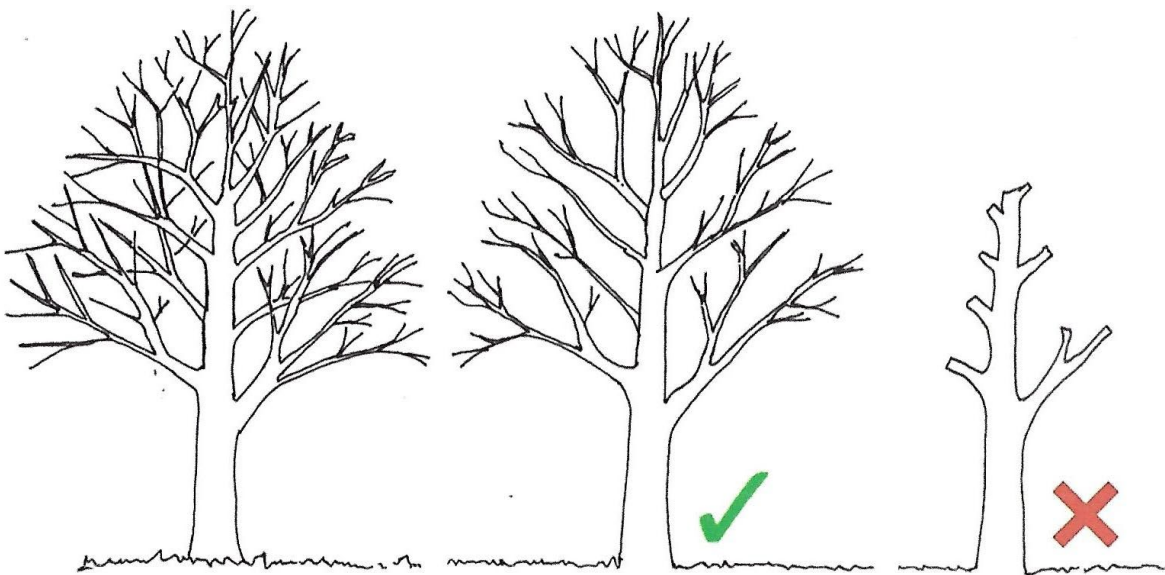
Opis stanja: Vrt je skupaj z Vilo Mayer zavarovan kot kulturni spomenik. Po zasnovah krajinske arhitektke Saše Piano je bil delno prenovljen leta 2009. Prvotni vrt je bil pred drugo svetovno vojno urejen kot mešanica starejših slogov vrtnega oblikovanja, krajinskega sloga in ljubiteljskega gojiteljstva. V 80. letih prejšnjega stoletja pa so ga z gradnjo telovadnice zmanjšali za tretjino.

Danes se v sodelovanju z arboristko Natašo Dolejši pripravlja načrt nege dreves vrta Vile Mayer, ki bo omogočil ohranitev poškodovane drevnine. V sklopu praktičnega prikaza obrezovanja bodo vzdrževalci drevja Šaleške doline poučeni o pravilnem obrezovanju in o škodljivem obglavljanju dreves.

Priporočena literatura o drevesih: Ali veš, da drevesa govorijo? Modrost Indijancev, 1996

Prikaz pravilnega obrezovanja in škodljivega obglavljanja dreves:

PREJ

POTEM – O.K.

POTEM – NAPAČNO!

Za drevesa, ki so jih obrezali tako močno, da je od njih ostalo le še golo deblo in nekaj kratkih odsekanih vej, rečemo, da so obglavljena. To je škodljivo, saj tako drevo začne počasi propadati. Koreninski sistem oslabi, namesto naravno izoblikovane krošnje pa na delu odsekane veje odžene šop dolgih tankih vej, ki se začnejo debeliti in zaradi slabe pritrjenosti na podlago hitro odlomijo. Drevo postane za okolico nevarno.

Viri in literatura:

Zgodbe dreves, ki niso le za les, Paz!park
Mestno drevje, A. Šiftar, J. Bavcon, T. Maljavec, M. Simoneti
Mayerji v Šoštanju, Vila Mayer, informacijska tabla
Drevesa so vitalna arhitektura naših mest, Lokalne Ajdovščina, D. Matjašec
Poglej drevesa in dobro ti bo delo, Slovenske novice, N. Vistoropski
eVRD - Varstveni režimi dediščine
spletne objave in druga literatura, navedena na vmesnih straneh te knjižice